

CZU: 342.733:614.8

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4011853>**INFLUENȚA STĂRII DE URGENȚĂ ASUPRA DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURA***Natalia CHIBAC, Veronica POZNEACOVA**Universitatea de Stat din Moldova*

Articolul reprezintă un studiu dedicat naturii dreptului la învățatură, importanței acestui drept și poziționării lui în cadrul drepturilor naturale și inalienabile ale omului prin prisma reglementărilor naționale și internaționale. Scopul urmărit de autori rezidă în determinarea impactului declarării stării de urgență asupra dreptului la învățatură și în depistarea eventualelor încălcări ale acestui drept.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, dreptul la învățatură, stare de urgență, drepturi inalienabile, caracter social-economic, limitarea drepturilor, clasificare doctrinară.

INFLUENCE OF THE STATE OF EMERGENCY ON THE RIGHT TO EDUCATION

This article is a study dedicated to the nature of the right to education, the importance of this right and its position within the natural and inalienable rights of man through the prism of national and international regulations. The purpose of this article is to determine the impact of declaring a state of emergency on the right to education and to detect possible violations of this right.

Keywords: human rights, right to education, state of emergency, inalienable rights, social-economic character, limitation of rights, doctrinal classification.

Introducere

Cunoaștem cu toții că la data de 17 martie 2020 prin Hotărârea nr.55 a Parlamentului a fost declarată starea de urgență. Aceasta a avut consecințe economice, politice, juridice și sociale. Putem afirma că hotărârea în discuție cu adevărat ne-a schimbat viața în ultimele două luni de zile, fiind introdus regimul de autoizolare. Consecințele crizei în care am intrat vor fi simțite încă mult timp după ce se va termina pandemia. Din cauza acesteia suntem limitați în exercitarea mai multor drepturi. Scopul articolului dat constă în analiza impactului declarării stării de urgență asupra exercitării dreptului la învățatură. Pentru a atinge acest scop considerăm oportun să analizăm dreptul la învățatură ca parte componentă a drepturilor naturale și inalienabile ale omului, să analizăm cauzele, consecințele și condițiile juridice ale stării de urgență și să găsim răspuns la întrebarea dacă introducerea stării de urgență duce sau nu la limitarea dreptului la învățatură.

Natura acestui drept poate fi stabilită, în primul rând, pornind de la analiza dreptului la învățatură, iar, în al doilea rând, pornind de la determinarea locului și rolului lui în cadrul drepturilor naturale și inalienabile ale omului.

Analiza dreptului la învățatură

Dreptul la învățatură este unul dintre cele mai importante drepturi ale omului. Considerăm că acest drept este poziționat, pe bună dreptate, în cadrul drepturilor naturale și inalienabile ale omului. În doctrina juridică autohtonă, precum și în cea internațională, obrevăm că, datorită importanței acestui drept, mai mulți cercetători l-au analizat pe larg. Cu toate acestea, în doctrina dreptului constituțional nu există o părere unanim recunoscută referitor la locul și rolul dreptului la învățatură în cadrul drepturilor omului. Respectiv, pentru a determina locul acestui drept vom analiza esența lui prin prisma reglementărilor naționale și internaționale, poziționarea lui de către doctrinari în cadrul clasificării drepturilor omului și vom determina rolul dreptului la învățatură în viața noastră. Respectiv, trecând nemijlocit la analiza acestui drept, trebuie să remarcăm faptul că dreptul la învățatură cuprinde în conținutul său dreptul persoanei de a i se asigura: învățământul primar obligatoriu, gratuit și accesibil tuturor; învățământul secundar generalizat, accesibil tuturor, în deplină egalitate și gratuit; garanțiile materiale necesare desfășurării unui proces de învățământ modern și eficient (cadre didactice competente, construcții, laboratoare, biblioteci, materiale didactice). Toate acestea implică obligații corelative și ferme din partea statului pentru dezvoltarea rețelei școlare la toate nivelurile de învățământ, pentru asigurarea unui sistem adecvat de burse, pentru ameliorarea condițiilor materiale ale personalului didactic. Dreptul la învățatură este garantat prin caracterul deschis al sistemului de învățământ și, îndeosebi, prin asigurarea de șanse egale, care să permită accesul la treptele superioare de învățământ (atunci când acest drept

se realizează selectiv) numai pe criteriul competenței profesionale a candidaților. Tot în conținutul dreptului la învățatură se include și libertatea părinților de a alege pentru copiii lor instituția de învățământ [1, p.300]. Respectiv, observăm că dreptul la învățatură este foarte complex, de aceea poate fi tratat din mai multe puncte de vedere. În primul rând, el asigură fiecărui cetățean posibilitatea de a-și alege așezământul școlar sau profesional la care înțelege să se instruiască. În al doilea rând, acest drept dă cetățenilor posibilitatea de a învăța pe alții, ceea ce înseamnă că, în spiritul lui, învățământul nu este un monopol de stat [2, p.169]. În conformitate cu art.35 alin.(5) din Constituția Republicii Moldova, *instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii* [3, art.35 alin.(5)]. În sfârșit, dreptul la învățatură implică obligația pentru stat de a organiza învățământul general obligatoriu, învățământul general și cel profesional, învățământul superior și alte forme de instrucție și de perfecționare. Dreptul la învățatură asigură cetățeanului libertatea de a se instrui sau nu doar atunci când este vorba de învățământul liceal și cel profesional [2, p.169]. În conformitate cu art.35 alin.(1) din Constituție, *dreptul la învățatură este asigurat prin învățământul general obligatoriu*. În ceea ce privește condițiile în care se desfășoară învățământul, Constituția stabilește că *statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și de instruire a persoanelor, iar studierea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele* (art.35 alin.(2) (3)). Conform Constituției, *învățământul de toate gradele poate fi de stat și particular*. După cum am menționat, Constituția prevede că *instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii* (art.35 alin.(5)), însă pentru învățământul de stat sunt stabilite reguli specifice, printre care regula că *învățământul de stat este gratuit* (art.35 alin.(4)), ceea ce înseamnă că în cadrul acestei forme de învățământ nu pot fi percepute nici taxe de frecvență, nici taxe de examene. Cu toate acestea, învățământul de stat poate fi mai garatuit pentru unii decât pentru alții ca urmare a sistemului de acordare a burselor, care nu cuprinde totalitatea elevilor sau a studenților, ci numai pe cei merituosi și mai puțin înstăriți [2, p.169]. Regula aplicată instituțiilor de învățământ superior se referă la dreptul la autonomie care se manifestă prin posibilitatea de a-și alege propria conducere, de a-și stabili de sine stătător programele de învățământ și de a decide independent asupra modului de utilizare a mijloacelor sale financiare [*Ibidem*].

Referindu-ne la clasificările care sunt elaborate de doctrină în cadrul instituției drepturilor omului, vom expune succint criteriile de clasificare elaborate de cercetători și vom determina locul dreptului la învățatură în cadrul acestora. Profesorul Ion Deleanu clasifică drepturile omului în drepturile și libertățile care ocrotesc ființa umană, ca valoare în sine, ca entitate bio-psihică, drepturile care protejuesc ființa umană ca „persoană”, ca relație socială sau „moleculară socială” care pot fi subdivizate în drepturi ale persoanei și drepturi ale colectivităților de persoane. Dreptul la învățatură face parte din drepturile și libertățile care protejuesc ființa umană ca „persoană”, în raporturile ei cu societatea și statul, exercitate de regulă individual [4, p.92]. Profesorul Tudor Drăganu clasifică drepturile omului în libertățile individuale, drepturile social-economice, drepturile politice, drepturile social-politice, libertățile publice, poziționând dreptul la învățatură în cadrul drepturilor social-economice, fiindcă acesta urmărește, în primul rând, ridicarea nivelului intelectual și cultural al cetățenilor, având în același timp și un pronunțat caracter economic, în măsura în care calificarea profesională obținută prin exercitarea lui asigură cetățeanului o situație materială mai bună [2, p.155].

O altă clasificare elaborată de doctrina juridică poate fi stabilită pornind de la aria geografică de cuprindere a protecției instituite. În cadrul acestei clasificări deosebim între sisteme universale de protecție sau, mai precis, cu vocație universală, și sisteme regionale, aplicațiile pe spații așa-zis regionale, de regulă cu vocație la scara unui continent [5, p.30]. Dreptul la învățatură face parte din drepturile care se bucură de protecție universală, având o vocație universală.

Prin folosirea criteriului destinatarilor, adică prin raportare la persoanele beneficiare ale protecției instituite, putem distinge între drepturi ale omului generale, care se aplică tuturor indivizilor și drepturi recunoscute anumitor categorii de persoane, ca drepturi specifice, cum ar fi copiii, femeile, persoanele încadrate în muncă etc. [*Ibidem*]. În cadrul acestei categorii putem poziționa dreptul la educație ca dreptul care are caracter general, fiindcă acesta reprezintă dreptul asigurat tuturor oamenilor, incluzând în sine și dreptul la formare profesională și la formare continuă.

Utilizând același criteriu, se pot distinge drepturi individuale, recunoscute fiecărui individ, indiferent dacă exercitarea lor se face tot individual sau dacă, fiind vorba tot despre atenuarea unor drepturi (cum ar fi, de exemplu, dreptul la asociere), exercitarea nu se poate face decât colectiv, și drepturi colective, prevăzute pentru protejarea intereselor unui ansamblu de persoane, titulare în mod colectiv ale drepturilor, cum sunt cele ale

minorităților [*Ibidem*, p.31]. Respectiv, dreptul la învățătură poate fi poziționat în cadrul drepturilor exercitate individual, fiind recunoscut fiecărui individ.

Un important criteriu de clasificare a drepturilor omului este acela după conținutul lor. Din acest punct de vedere, se distinge, în principiu, între drepturi civile și politice, ca ansamblul drepturilor a căror exercitare asigură dezvoltarea democratică a societății în dimensiunea sa politică, și drepturi economice, sociale și culturale, ce sunt de natură să conducă la instaurarea în societate a unei democrații economice [5, p.31; 6]. Este de reținut că unele drepturi sunt considerate „mixte”. Astfel, dreptul la libertate sindicală este, în același timp, un drept social, dar și o expresie a libertății de asociere, ca drept civil și politic, după cum dreptul la educație este atât un drept cultural, cât și un drept care exprimă libertatea de gândire, de conștiință și de religie [5, p.31; 7]. Plus la aceasta, putem evidența și caracterul economic pronunțat al acestui drept.

Considerăm oportun să analizăm dreptul la învățătură din punctul de vedere al reglementărilor dreptului național, precum și ale celui internațional. Referindu-ne la reglementarea națională, trebuie să remarcăm faptul că dreptul la învățătură este reglementat de art.35 din Constituție, în care sunt stipulate mai multe aspecte importante ce se referă la domeniul educației, printre care și faptul că *dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare*. Plus la aceasta, *statul asigură dreptul de a alege limba de educare și de instruire a persoanelor, de a studia limba de stat în instituțiile de învățământ de toate gradele, libertatea învățământului religios*. Cu toate acestea, trebuie să subliniem că *învățământul de stat este laic*. În conformitate cu prevederile Constituției, *instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie, iar învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit*. Este de remarcat faptul că *învățământul de stat este gratuit*. În conformitate cu Legea Supremă a Republicii Moldova, *dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților*. Din cadrul acestor prevederi reiese că, fiind inclus în categoria drepturilor fundamentale ale omului, dreptul la învățătură nu trebuie interpretat ca un drept unilateral de a primi de la stat sau de la persoane particulare un beneficiu social sub formă de instruire. Este de remarcat specificul juridic ce rezultă din îmbinarea libertății cu obligația, deoarece dreptul la învățătură este în același timp și o îndatorire (învățământul general obligatoriu). Denumirea art.35 din Constituție cuprinde numai dreptul la învățătură, pe când conținutul adevărat al dreptului la instruire este mult mai complex, cuprinzând și libertatea învățământului (libertatea academică), menită să asigure celor care învață libertatea de a alege instituția și învățătorii, care reprezintă o componentă esențială a pluralismului și a democrației, dar această libertate nu este înscrisă expres în Constituție și nici în Legea învățământului [8, p.152].

Referindu-ne la alte reglementări în domeniul învățământului, printre care: Codul educației al Republicii Moldova, nr.152 din 17.07.2014 (Monitorul Oficial, 2014, nr.319-324/634), Legea învățământului, nr.547 din 21.07.95 (Monitorul Oficial, 1995, nr.62-63/692), Hotărârea cu privire la Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului, nr.337-XIII din 15.12.94 (Monitorul Oficial, 1995, nr.17-18/172), Legea privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, Ciclul I, nr.142 din 07.07.2005 (Monitorul Oficial, 2005, nr.101-103), Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, nr.944 din 14-11-2014 (Monitorul Oficial, 2014, nr.345-351 art.1014), putem concluziona că domeniul învățământului se bucură de o reglementare foarte largă.

Referindu-ne la reglementările internaționale în domeniul învățământului, trebuie să analizăm succint Declarații și Pacte internaționale care reglementează acest drept fundamental. Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului [9] stipulează că *orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit* (art.26 alin.(1). Plus la aceasta, *învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii* (art.26 alin.(2)). *Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori* (art.26 alin.(3)). Observăm că reglementarea acestui drept în Constituție corespunde întocmai prevederilor DUDO. Acest drept este reglementat și în Pactul Internațional cu privire

la drepturile economice, sociale și culturale (art.13). În cadrul acestui Pact dreptul la educație este poziționat în cadrul drepturilor universale, reprezentând *dreptul pe care îl are orice persoană*. Scopul educației este *deplina dezvoltare a personalității umane, a simțului demnității sale, întărirea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale*. Statele care au ratificat Pactul declară că *prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă, că educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii*. Din aceste prevederi reiese că scopul educației se referă nu doar la dezvoltarea personală, ci și la asigurarea păcii și bune-înțelegeri între popoare; respectiv, scopul principal al educației reprezintă un mijloc eficient în lupta împotriva discriminării și tendințelor rasiste. Prin educație este asigurată dezvoltarea capacităților umane și, ca consecință, progresul științific. Plus la aceasta, educația copiilor în spiritul democrației și respectului față de drepturile omului poate duce la combaterea terorismului și la scăderea nivelului criminalității în lume, în general, și în fiecare stat, în particular. Statele care au contrasemnat acest Pact se obligă să *asigure învățământul primar obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit; învățământul secundar sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite și în special prin instaurarea în mod progresiv a gratuității lui; învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite și în special prin introducerea treptată a gratuității; educația de bază trebuie încurajată sau intensificată cât mai mult posibil, pentru persoanele care au primit instrucție primară sau care n-au primit-o până la capăt; trebuie să se urmărească activ dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelurile, să se stabilească un sistem adecvat de burse și să se amelioreze în mod continuu condițiile materiale ale personalului didactic*. Prin stabilirea acestor reglementări este promovată tendința de a asigura accesul tuturor persoanelor la învățământ în mod egal și neadmisibilitatea discriminării persoanelor. Considerăm că în cadrul realizării acestor prevederi Republica Moldova trebuie să implementeze mai multe programe educaționale care permit mai multor persoane să învețe gratuit. Plus la aceasta, trebuie să fie acordate mai multe burse de merit care vor duce la creșterea interesului pentru educație în rândul tinerilor. În conformitate cu acest Pact, statele membre se obligă să respecte *libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a alege pentru copiii lor instituții de învățământ, altele decât cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de educație și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile lor convingeri* [10, art.13]. Referitor la această reglementare considerăm că Republica Moldova și-a împlinit angajamentul în întregime.

Pornind de la cele expuse mai sus trebuie să subliniem că putem vorbi despre recunoașterea de către comunitatea internațională a unei complementarități generale în materia protecției drepturilor omului, deoarece în actul final al Conferinței mondiale a Națiunilor Unite privitoare la drepturile omului de la Viena din anul 1993 este înscris principiul potrivit căruia „toate drepturile omului sunt universale, nediscriminabile, interdependente și strâns legate între ele” [5, p.32; 11, p.541.] Respectiv, sunt stabilite drepturi ale omului considerate ca intangibile, ceea ce înseamnă că ele nu pot fi suprimate, suspendate sau limitate sub nicio formă. Mai multe convenții, anume Convenția europeană și cea americană în materie, precum și Pactul privitor la drepturile civile și politice, recunosc și asemenea drepturi, precum: dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus la tratamente inumane sau degradante, dreptul de a nu fi adus în stare de sclavie și dreptul la neretroactivitatea legii penale. Alături de acestea, în Convenția europeană același regim juridic are dreptul de a nu fi judecat și condamnat de mai multe ori pentru aceeași faptă penală - non bis in idem, iar în Pactul internațional amintit – dreptul la recunoașterea personalității juridice care, în fapt, semnifică recunoașterea calității de subiect al diverselor raporturi juridice, dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie [5, p.33]. Convenția americană consacră, ca drepturi intangibile, alături de cele patru drepturi enumerate mai sus, dreptul la recunoașterea personalității juridice, dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, drepturile copilului, dreptul de a avea o naționalitate și drepturile politice [Ibidem, p.34]. Respectiv, putem deduce că, potrivit tratatelor internaționale citate *supra*, dreptul la educație este intangibil, făcând parte din drepturile interconexe cu dreptul la libertatea de gândire, de conștiință, de religie și cu drepturile copilului.

Trecând la analiza reglementării dreptului la educație efectuate de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [12], trebuie să remarcăm faptul că art.2 din Protocolul nr.1 stabilește că *nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va*

asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filosofice. Din cadrul acestor prevederi reiese că dreptul la educație a fost conceput ca o formă de educație, ce constă în transmiterea anumitor concepții despre lume și viață și/sau de valori sociale ori ca o formă de transmitere de cunoștințe și de formare intelectuală. Din moment ce art.2 din Protocolul nr.1 dispune că „nimănui” nu-i poate fi refuzat acest drept, înseamnă, în primul rând, că orice persoană are dreptul la instruire; sau, altfel spus, prin raportare la dispozițiile art.1 din Convenție, orice persoană aflată sub jurisdicția unui stat contractant poate fi beneficiara acestui drept [13], indiferent de situația juridică în care se găsește pe teritoriul aceluia stat: național, străin sau apatrid [5, p.1064].

În al doilea rând, din formularea textului reiese că nu interesează vârsta persoanei care dorește să-și pună în valoare acest drept: domeniul de aplicație a textului este foarte larg, acoperind atât instrucția școlară sau extrașcolară, cât și pe cea universitară, tehnică, profesională, de reciclare profesională sau orice altă formă de transmitere de cunoștințe, de orice fel [*Ibidem*].

În al treilea rând, având în vedere că, așa după cum a arătat Curtea, părinții au „îndatorirea naturală față de copiii lor de a le asigura educația și învățământul” [7], ei sunt cei cărora le revine îndatorirea de a veghea la realizarea efectivă a dreptului la instruire; în numele copiilor lor, părinții pot pretinde autorităților statale organizarea unor forme de învățământ, spre a asigura punerea în valoare a acestui drept al copiilor, indiferent dacă este vorba despre copii din căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptați. Această posibilitate juridică este strâns legată și de dreptul recunoscut părinților în a doua parte a textului analizat, anume – acela de a pretinde statelor, în cadrul organizării învățământului, de a respecta convingerile lor filosofice și religioase [*Ibidem*].

În sfârșit, fosta Comisie a decis că o fundație care organiza o formă de învățământ privat, neautorizată de autoritățile statale competente sau unitatea școlară pe care aceasta a înființat-o, nu se poate pretinde victimă a încălcării dreptului la instruire prevăzut de art.2 din Protocolul nr.1; numai părinții elevilor interesați au calitatea de a invoca dispozițiile acestui text [14]. Pe un plan general, aceasta înseamnă că o persoană juridică nu poate fi beneficiara dreptului la instruire; numai persoanele fizice sunt titularale ale acestui drept [5, p.1064].

Acest drept mai este reglementat de Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (UNESCO, 1960) și de Convenția internațională (ONU) cu privire la drepturile copilului (1989).

Pornind de la cele expuse mai sus putem concluziona că dreptul la învățătură este unul dintre cele mai importante drepturi sociale ale omului, care creează premisele necesare afirmării plenare a personalității și a demnității umane [8 p.152], iar de potențialul intelectual al persoanei depinde nu doar promovarea pe scara socială și statutul ei social, dar și progresul societății în ansamblu, evoluția vieții economice, sociale și culturale [15]. Respectiv, importanța garantării și asigurării acestui drept poate fi determinată atât la nivel individual al fiecărui cetățean în parte, cât și la nivelul întregului stat.

Analiza regimului juridic al stării de urgență

Trecând nemijlocit la analiza cauzelor, consecințelor și condițiilor juridice ale stării de urgență în Republica Moldova, trebuie să remarcăm faptul că aceasta își are fundamentul în art.66 lit.m) din Constituția Republicii Moldova, în conformitate cu care *Parlamentul declară starea de urgență, de asediu și de război*. Observăm că declararea stării de urgență ține nemijlocit de competența Parlamentului. Reglementare specială în acest domeniul reprezintă Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, nr.212 din 24.06.2004 [16], în conformitate cu care *stare de urgență reprezintă un ansamblu de măsuri cu caracter politic, economic, social și de menținere a ordinii publice, care se instituie provizoriu în unele localități sau pe întreg teritoriul țării în caz de: a) iminență a declanșării sau declanșare a unor situații excepționale cu caracter natural, tehnogen sau biologic-social, ceea ce face necesară prevenirea, diminuarea și lichidarea consecințelor acestora; b) existență a unui pericol pentru securitatea națională sau ordinea constituțională, ceea ce face necesară apărarea statului de drept, menținerea sau restabilirea stării de legalitate* (art.1). Respectiv, starea de urgență poate fi declarată pentru a lichida, de exemplu, consecințele catastrofelor naturale sau pericolul evident pentru securitatea, independența și suveranitatea statului. În conformitate cu legea sus-menționată, *pe durata stării de urgență, de asediu sau de război, în funcție de gravitatea situației ce a determinat instituirea acesteia, poate fi restrâns, dacă este cazul, exercițiul unor drepturi sau libertăți ale cetățenilor în conformitate cu art.54 din Constituție* (art.5). Respectiv, nu pot fi restrânse următoarele drepturi: accesul liber la justiție, prezumția nevinovăției, neretroactivitatea legii, dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică, care sunt reglementate de art.20-24 din Constituție. Referindu-ne la procedura de declarare a stării de urgență, aceasta se declară de Parlament la propunerea Președintelui

Republicii Moldova sau a Guvernului [16, art.17]. *Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova prezintă Guvernului un raport privind necesitatea declarării stării de urgență, care este examinat, în regim de urgență, la ședința Guvernului, la care se adoptă hotărârea de a înainta Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgență. Prim-ministrul remite neîntârziat Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgență* [16, art.19].

Prin Hotărârea Guvernului privind declararea stării de urgență, nr.55 din 17.03.2020 [17], în Republica Moldova a fost declarată starea de urgență din cauza pandemiei de coronavirus (COVID-19). Pentru combaterea pandemiei au fost luate mai multe măsuri, printre care instituirea unui regim special de intrare și ieșire din țară; instituirea unui regim special de circulație pe teritoriul țării; introducerea regimului de carantină și luarea altor măsuri sanitaro-antiepidemice obligatorii; stabilirea unui regim special de lucru pentru toate entitățile; interzicerea desfășurării adunărilor, manifestațiilor publice și a altor acțiuni de masă; dispunerea, la necesitate, a raționalizării consumului de alimente și de alte produse de strictă necesitate; coordonarea activității mijloacelor de informare în masă; modificarea procedurii de numire în funcție și de destituire a conducătorilor agenților economici și ai instituțiilor publice; interzicerea demisiei lucrătorilor, chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii în interes public, efectuarea, în modul stabilit de lege, a rechizițiilor de bunuri în scopul prevenirii și lichidării consecințelor situațiilor care au impus declararea stării de urgență (art.2).

Apare întrebarea: cum această hotărâre a Parlamentului ne-a influențat viața și ce legătură are ea cu dreptul la învățătură? Din cauza epidemiei cetățenii au fost nevoiți să se autoizoleze, iar în cazul în care persoanele nu au respectat regimul de autoizolare ele au fost sancționate contravențional. Epidemia Covid-19 a provocat criza sistemului medical și a avut multe alte consecințe sociale, economice și politice defavorabile. Referindu-ne la dreptul la educație, putem constata că în această perioadă de timp el, la prima vedere, nu a avut de suferit, fiindcă a fost organizat învățământul la distanță în mare parte cu ajutorul mijloacelor electronice; respectiv, elevilor le era predată tema, ei primeau tema pentru acasă, trebuiau s-o rezolve și s-o trimită învățătorului pentru verificare. Structura este foarte comodă, flexibilă și, conform planului Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, a trebuit să funcționeze. Însă, analizând situația actuală putem afirma că planul cu învățământul la distanță nu a avut succes. Elevii erau supraîncărcați cu teme pentru acasă la diferite discipline, au întâlnit dificultăți în procesul de asimilare a materialului, respectiv, au început să cheltuiască mai mult timp pentru pregătirea temelor. Toată dificultatea predării a căzut pe umerii părinților, care au trebuit nu doar să verifice temele pentru acasă făcute, dar și să explice copiilor sarcinile. La aceasta se adaugă faptul că majoritatea părinților au fost nevoiți să lucreze online. Ne referim în același context și la problemele de ordin tehnic cu care s-au confruntat atât învățătorii, cât și copiii, care au trebuit să lucreze cu programe pe care nu le-au cunoscut și nu le-au folosit anterior. Dar nici toate aceste greutăți nu au o pondere majoră pentru a concluzia că prin declararea stării de urgență a fost limitat dreptul la învățătură.

În conformitate cu declarația ministrului Educației, Culturii și Cercetării, Igor Șarov, prezentată la 4 mai curent, circa 20.000 de copii și 3000 de profesori nu au acces la computer și la lecțiile desfășurate online [16]. Acest număr reprezintă 6% din numărul total al elevilor din Republica Moldova. Respectiv, răspunzând la întrebarea dacă declararea stării de urgență afectează sau nu dreptul la învățătură putem afirma cu încredere că da, afectează, fiindcă aceste 6% de elevi sunt practic privați de acest drept. Cu toate acestea, posibilitatea limitării acestui drept este prevăzută chiar la nivelul legislației, fiindcă Președintele României, prin Decretul nr.195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, stabilește expres drepturile a căror exercitare poate fi limitată în timpul pandemiei, printre care se numără libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului și, nu în ultimul rând, dreptul la învățătură [18, art.2]. Articolul 15 al CEDO, pe care considerăm oportun să-l redăm integral, prevede derogarea de la prevederile Convenției în caz de stare de urgență:

1. *În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice Înalță Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.*

2. *Dispoziția precedentă nu permite nicio derogare de la articolul 2 (care reglementează dreptul la viață), cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la articolele 3, 4 (paragraful 1) și 7 (care se referă la interzicerea torturii, sclaviei și pedepsei fără lege).*

3. *Orice Înalță Parte Contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Acestea*

trebuie, de asemenea, să informeze Secretarul General al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și dispozițiile Convenției devin din nou deplin aplicabile.

În conformitate cu Hotărârea privind declararea stării de urgență, nr.55 din 17.03.2020, *Parlamentul Republicii Moldova va informa, în termen de 3 zile, Secretarul General al ONU și Secretarul General al Consiliului Europei despre prezenta hotărâre și cauzele adoptării acesteia* (art.5). Respectiv, observăm că toate procedurile legale care trebuiau să fie respectate au fost respectate în conformitate cu prevederile dreptului național și internațional.

Concluzii

Putem afirma că declararea stării de urgență limitează, iar în unele cazuri chiar privează elevii de unul dintre cele mai importante drepturi – dreptul la învățătură. Cu toate acestea, limitarea adusă acestui drept este absolut legală, fiindcă au fost respectate toate prevederile legislației naționale și internaționale. Respectiv, unicul lucru care ne rămâne este constatarea încălcării dreptului la învățătură pentru a preveni încălcarea lui în viitor în cazul declarării stării de urgență. Considerăm că sistemul de învățământ trebuie să fie adaptat predării online; trebuie să fie elaborate și implementate cursuri care ar ajuta atât elevilor, cât și învățătorilor să asimileze mai repede tehnologiile informaționale; trebuie să fie creată o platformă uniformă în care pot fi accesate toate materialele care se referă la învățământul școlar și universitar; trebuie să fie scanate toate cărțile care se referă la disciplinele predate, pentru a face această informație accesibilă tuturor și pentru a diminua necesitatea frecventării bibliotecilor. Respectiv, considerăm că există mai multe măsuri care ar facilita procesul de predare online și care l-ar face mai interesant și atractiv. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a depus eforturi colosale pentru a asigura învățământul la distanță, iar toată experiența acumulată în această perioadă de timp a fost analizată pentru a îmbunătăți procesul de predare online.

Referințe:

1. CĂRNAȚ, T. *Drept constituțional*. Ediția a II-a. Chișinău: PRINT-CARO, 2010. 513 p. ISBN: 978-9975-4069-3-2
2. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice – tratat elementar*. București: Lumina Lex, 1998. 368 p. ISBN 9735880520
3. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.78.
4. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.II. Iași: Chemarea, 1996. 252 p. ISBN 9739713068
5. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol.I. *Drepturi și libertăți*. București: All Beck, 2005. 1251 p. ISBN: 973-655-573-9
6. ROUGET, D. *Le guide de la protection internationale des droits de l'homme*. Paris: La Pensée Sauvage, 2000. 381 p. ISBN 2-85919-161-5
7. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/circa-20-000-de-copii-si-3000-de-profesori-fara-computere-cum-se-pregateste-mecc-pentru-un-eventual-al-doilea-val-de-epidemie/>
8. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A., GURIN, C., CREANGĂ, I. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0
9. Declarația Universală a Drepturilor Omului. [Accesat: 02.05.2020]. Disponibil: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
10. Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, cf. dispozițiilor art.27. [Accesat: 24.04.2020]. Disponibil: <http://hotararicedo.ro/files/files/PACTUL%20INTERNATIONAL%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20ECONOMICE,%20SOCIALE%20SI%20CULTURALE.pdf>
11. WACHSMANN, P. Droits de l'homme. Protection internationale. In: ALLAND, D., RIALS, S. *Dictionnaire de la culture juridique*. Paris: PUF, 2003. 198 p. ISBN 978-2-247-17961-9.
12. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [Accesat: 11.05.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
13. CEDH, 23 iulie 1968, precit., § 3. [Accesat: 12.04.2020]. Disponibil: <https://www.revuegeneraledudroit.eu/blog/decisions/cedh-23-juillet-1968-affaire-linguistique-belge-affaire-numero-1474-1677-169162-1769-199463-et-212664/>
14. Ingrid Jordebo et Ingrid Jordebo. Fondation des écoles chrétiennes c/Suède, Comis. EDH, 6 martie 1987, nr.11533/1985 DRnr.51. [Accesat: 06.04.2020]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-386&filename=001-386.pdf&TID=ihgdqbxnfi>

15. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la controlul constituționalității pct.5 alin.5 din Hotărârea Guvernului nr.243 din 3 martie 1998 „Cu privire la măsurile urgente de realizare a Legii bugetului pe anul 1998”, nr.27 din 29.09.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.94.
16. Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, nr.212 din 24.06.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr.132-137.
17. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind declararea stării de urgență, nr.55 din 17.03.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.86.
18. Decret semnat de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României. [Accesat: 30.04.2020]. Disponibil: <https://www.presidency.ro/ro/media/decret-semnat-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-privind-instituirea-starii-de-urgenta-pe-teritoriul-romaniei>

Date despre autori:

Natalia CHIBAC, doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: kibnat@rambler.ru

ORCID: 0000-0003-3934-0777

Veronica POZNEACOVA, studentă, anul I, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: veronicapozneacova@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0762-5049

Prezentat la 22.05.2020